

ΖΙΑΜΠΕΡ ΣΙΝΟΥΕ

ΙΡΕΝΑ ΣΕΝΤΛΕΡ

Η γυναίκα που έσωσε 2.500 παιδιά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ:
IRENA SENDLEROWA – JUSTE PARMİ LES NATIONS
Από τις Εκδόσεις Don Quichotte, Παρίσι 2016
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ιρένα Σέντλερ**
– Η γυναίκα που έσωσε 2.500 παιδιά στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Gilbert Sinoué
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Βασιλική Κοκκίνου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κατερίνα Δουρίδα
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Don Quichotte éditions, une marque des Éditions du Seuil, 2016
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: Valentino Sani/Trevillion Images,
Laski Diffusion/Getty Images, KUCO/Shutterstock Images
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2018

Πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2018

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2717-1
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2718-8

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

ΖΙΛΜΠΕΡ ΣΙΝΟΥΕ

ΙΡΕΝΑ ΣΕΝΤΛΕΡ

Η γυναίκα που έσωσε 2.500 παιδιά στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετάφραση: Βασιλική Κοκκίνου

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΖΙΑΜΠΙΕΡ ΣΙΝΟΥΕ

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

- Η Αιγυπτία*, 1996, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η κόρη του Νείλου, 1996, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Το ζαφείρι του Θεού, 1997, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η πορφύρα και η ελιά, 1999, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Το αγόρι της Φλάνδρας, 2000, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η σοφία της Ανατολής, 2001, μτφρ. Ρεβέκκα Πέσσαα
Μέρες και νύχτες της ζωής μου, 2002,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Αβικένας ή Ο δρόμος του Ισπαχάν, 2004,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Μοχάμετ Αλι, Ο τελευταίος φαραώ της Αιγύπτου, 2004,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Οι σιωπές του Θεού, 2005, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Στην αυγή μιας νέας εποχής, 2006, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ακενατόν, ο καταραμένος θεός, 2006, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ταξίδι χωρίς επιστροφή, 2007, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η στανρωμένη βασίλισσα, 2007, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ο Συνταγματάρχης και το Παιδί-Βασιλιάς, 2008,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Εγώ, ο Ιησούς, 2009, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Φλόρενς Νάιτινγκειλ, η νοσοκόμα της καρδιάς μας,
2010, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ερεβάν, 2010, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η πνοή του γιασεμιού, 2012, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Η κραυγή της πέτρας, 2013, μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ο άντρας που κοιτούσε το σκοτάδι, 2014,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου
Ο Προφήτης του Θεού – Η ζωή του Μωάμεθ, 2016,
μτφρ. Βασιλική Κοκκίνου

Επίσης:

Λαίδη Χάμιλτον, μια ζωή γεμάτη πάθος, 2002, εκδ. Σμίλη

«Θυμήσου τα παιδιά που απ' τα σχολεία διώχτηκαν,
θυμήσου τα παιδιά που σκοτώθηκαν.
Παιχνίδι δεν ήταν αυτό.
Θυμήσου τα παιδιά που πίσω από συρματοπλέγματα
παγιδεύτηκαν.
Θυμήσου τα παιδιά που δεν ονειρεύτηκαν.
Θυμήσου τα παιδιά που για πάντα χάθηκαν,
Θυμήσου τα παιδιά του Ολοκαυτώματος».

Κείμενο του Νίκολας Τόμας (δώδεκα ετών),
μαθητή του σχολείου Γιούνιονταουν, Κάνσας,
που σάλθηκε στην Ιρένα Σεντλέροβα το 1999

Πρόλογος

Βαρσοβία, 11 Μαΐου 2008

ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΙΣΟΚΛΕΙΣΤΕΣ περσίδες, μια δειλή ηλιαχτίδα ήρθε να φωτίσει το πρόσωπο της Ιρένα. Έκανε μια κίνηση με το χέρι, σαν να ήθελε να διώξει το φως που σίγουρα έβρισκε πολύ επιθετικό για τα μικρά, κουρασμένα, γαλάζια μάτια της, και χαμογέλασε.

«Στα ενενήντα οχτώ, ακόμα και το φως των άστρων γίνεται ανυπόφορο. Πώς είπατε ότι λέγεστε;»

«Μάργκαρετ. Μάργκαρετ Βάλντμαν».

«Α μάλιστα!»

«Είμαι η εγγονή της Λίλι Βάλντμαν», έσπευσα να διευκρινίσω για τρίτη φορά. Και πρόσθεσα: «Ήταν ένα από τα παιδιά που σώσατε».

«Που έσωσα... Ναι. Πάει πολύς καιρός».

«Χίλια εννιακόσια σαράντα δύο... Πολύς καιρός, πράγματι».

Η Ιρένα αναδεύτηκε ανεπαίσθητα στο αναπηρικό καρότσι της. Έκλεισε τα μάτια και είχα την εντύπωση ότι με τα βλέφαρα κλειστά έβλεπε πολύ πιο καθαρά.

Ποιος, αλήθεια, θυμόταν εκείνη τη γυναίκα που ενεργώντας με σύνεση είχε αποσυρθεί στο γηροκομείο των Αδελ-

φών του τάγματος του Αγίου Ιωάννη των Ιεροσολύμων; Κανείς πια. Κανείς; Όχι ακριβώς. Το όνομα της Ιρένα είναι χαραγμένο μέσα στην ψυχή μου, όπως ήταν και στις γιαγιάς μου, της Λίλι. Ήταν επίσης εκείνες οι τρεις μαθήτρες ενός κολεγίου-λυκείου της Γιούνιονταουν, οι οποίες, πριν από εννιά χρόνια, το 1999, ανέλαβαν να γράψουν ένα θεατρικό έργο πάνω στη ζωή της Ιρένα κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Πώς έμαθαν γι' αυτή σ' εκείνη τη μακρινή γωνιά του Κάνσας; Η μεγαλύτερη από αυτές τις μαθήτρες δεν πρέπει να ήταν πάνω από είκοσι ετών. Τον πόλεμο, τον τρόπο, τα στρατόπεδα του θανάτου τα γνώριζαν μόνο μέσα από τα βιβλία ή τις ταινίες, μολονότι σε κανένα από αυτά τα έργα δεν αναφερόταν το όνομα της Ιρένα Σεντλέροβα, το γένος Κρεζανόφσκα.

Της έπιασα το χέρι και της ψιθύρισα, παρόλο που ήξερα ότι δεν έπρεπε να το κάνω.

«Είστε μια ηρωίδα, κυρία, μια μεγάλη ηρωίδα».

Αμέσως συνοφρυώθηκε.

«Μην το λέτε αυτό, Μάργκαρετ. Οι ήρωες δε νιώθουν καμία ενοχή. Η δική μου με κατατρώνει».

Έκανα μια κίνηση προς τα πίσω.

«Ένοχη; Εσείς; Μα γιατί;»

Ξανάνοιξε τα μάτια και τα κάρφωσε σε ένα αόρατο σημείο πριν μουρμουρίσει:

«Νιώθω ένοχη επειδή δεν έσωσα περισσότερα παιδιά».

Βαρσοβία, Δεκέμβριος 1941

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ του τραμ που την πήγαινε στο 74 της οδού Ζλότα, στο κέντρο της Κοινωνικής Πρόνοιας, η Ιρένα ακολουθούσε με τα μάτια την ατέλειωτη παρέλαση των γκριζοπράσινων χλαινών.

Όλα είχαν γίνει πολύ γρήγορα.

Σε επτά ημέρες, μετά από έναν πόλεμο-αστραπή, η Βέρμαχτ είχε φτάσει στα περικόρα της Βαρσοβίας. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1939 η πόλη συνθηκολόγησε. Την ίδια στιγμή, ο Κόκκινος Στρατός καταλάμβανε τις ανατολικές επαρχίες και το κράτος της Πολωνίας εξαφανιζόταν για τέταρτη φορά στην ιστορία του.

Στις 5 Οκτωβρίου ο υπεύθυνος αυτής της τραγωδίας κατευθυνόταν προς το προάστιο της Κρακοβίας και την οδό Νόβι Σβιατ για να παρευρεθεί σε μια στρατιωτική παρέλαση. Ο Φίρερ, καθισμένος στην ξεσκεπαστη Μερσεντές του, δεν είχε συναντήσει το βλέμμα των ηττημένων, γιατί οι κάτοικοι είχαν κλειστεί στα σπίτια τους και είχε δοθεί εντολή να πυροβολούν όποιον έβλεπαν στα παράθυρα. Η παρέλαση της νίκης έγινε λοιπόν μέσα σε άδειους δρόμους, ανάμεσα στα ερείπια μιας ρημαγμένης πόλης.

Η Ιρένα κοίταξε τον ουρανό. Ήταν θλιμμένος σαν την ψυχή της. Θυμήθηκε την ντροπιαστική σκηνή στην οποία είχε γίνει μάρτυρας λίγες ώρες μετά την εισβολή: τα μέλη της κυβέρνησης, άνετα καθισμένα στις κατακόκκινες λιμουζίνες, το έσκαγαν, εγκαταλείποντας την πόλη στον δήμαρχο Στέφαν Σταζίνσκι. Ο καημένος ο άνθρωπος, πάντως, δεν είχε παραδώσει τα όπλα και σε μια ηρωική αλλά φαιδρή αντίδραση, είχε μοχθήσει να οργανώσει ένα υποτυπώδες κοινωνικό έργο κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, διατάζοντας να δοθούν επιδόματα στις συζύγους των στρατιωτών και στις χήρες. Απαίτησε επίσης από τα μέλη της διοίκησης της πόλης να παραμείνουν στις θέσεις τους. Είχε αρχίσει ήδη να δημιουργεί μια εθνοφρουρά για να αντικαταστήσει τις αστυνομικές δυνάμεις που είχαν διαλυθεί. Κάθε μέρα, στο ραδιόφωνο ενθάρρυνε τους κατοίκους να ανεγείρουν οδοφράγματα και αντιαρματικούς φραγμούς στην περιφέρεια της Βαρσοβίας. Τον έβρισκε κανείς σε όλα τα μέτωπα, να τρέχει δεξιά και αριστερά, χωρίς να φείδεται κόπου. Επισκεπτόταν τα νοσοκομεία εκστρατείας που μεταφέρονταν όποτε γίνονταν βομβαρδισμοί και καθιέρωσε τη λαϊκή σούπα.

Η Ιρένα και οι συνάδελφοί της που εργάζονταν στην Πρόνοια, στο δημαρχείο, είχαν ανταποκριθεί αυθόρμητα στο κάλεσμα. Μερικοί υπάλληλοι είχαν αναλάβει να φτιάξουν κέντρα μέριμνας σε όλη τη Βαρσοβία, για να βοηθούν όσους έρχονταν από το Πόζναν, την Πομερανία και άλλες περιοχές. Δυστυχώς, όλη η θέληση του κόσμου και το μεγαλύτερο θάρρος δε θα μπορούσαν να κάνουν τίποτα ενάντια στο πυροβολικό του Ράιχ και στο ασάλινο ιππικό του. Οι συνεχείς βομβαρδισμοί είχαν προκαλέσει φοβερές ζη-

μές, χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες και εκατοντάδες καμένα σπίτια. Έθαβαν τα πτώματα σε πρόχειρους τάφους που άνοιγαν μες στη μέση των πλατειών και των δημόσιων κήπων. Η Ιρένα ακόμα άκουγε τις σειρήνες συναγερμού και τις φωνές των ετοιμοθάνατων. Πώς ήταν δυνατόν να ξεχάσει;

Το τραμ μόλις είχε περάσει την οδό Μιοντόβα, που γειτόνευε με την κόλαση. Πώς αλλιώς να χαρακτηριζε κανείς εκείνο το άντρο όπου ζούσαν πάνω από τετρακόσιες πενήντα χιλιάδες γυναίκες, άντρες, παιδιά, γέροι, στοιβαγμένοι στο 8% της επιφάνειας της πόλης, και που είχαν κατανήσει φαντάσματα; Εξόριστοι του κόσμου. Εκεί ζούσαν μόνο οι Εβραίοι της Βαρσοβίας. Αλλά κι εκείνοι της υπαίθρου και των γειτονικών μικρών πόλεων είχαν μεταφερθεί εκεί χωρίς τη θέλησή τους, αναγκασμένοι να εγκαταλείψουν τα πάντα.

Εκείνο το μέρος το έλεγαν γκέτο. Ήταν ένα φρούριο επονειδίστο, μια αυλή για τους παρίες, κλειστή στον εαυτό της. Πολύ γρήγορα, μόλις οι μπότες τους ήχησαν στο λιθόστρωτο της Βαρσοβίας, οι Γερμανοί είχαν διατάξει τους εκατό χιλιάδες κατοίκους που δεν ήταν Εβραίοι να μεταφερθούν στην πλευρά όπου ζούσαν οι Άριοι. Όσο για τους εκατόν ογδόντα χιλιάδες Εβραίους του εξωτερικού, είχαν έναν μήνα διορία για να επιστρέψουν και να γλιτώσουν έτσι χειρότερες τιμωρίες.

Ήταν κάτι τρομερό. Έβλεπες ολόκληρες οικογένειες, λυγισμένες κάτω από το βάρος των βαλιτσών και των μπόγων, να διασχίζουν τους δρόμους της Βαρσοβίας και άλλους, πάνω σε κάρα, στριμωγμένους μαζί με τα έπιπλά τους.

Οι επτά είσοδοι του γκέτο γρήγορα κορέστηκαν. Οι άνθρωποι μετακόμιζαν ακόμα και τη νύχτα. Λόγω έλλειψης καταλυμάτων, στοιβάζονταν δέκα δέκα σε κάθε κάμαρα, κοιμούνταν στα πλατύσκαλα, κάτω από υπόστεγα, μέσα σε υπόγεια, έστηναν πρόχειρες σκηνές στα σοκάκια. Οι άνθρωποι κοιμόνταν σε κατοικίες υγρές, δίχως φως και θέρμανση, καμιά φορά χωρίς παράθυρα, χωρίς καμία εγκατάσταση υγιεινής. Μερικές φορές ήταν υποχρεωμένοι να κάνουν την ανάγκη τους στη γωνιά μιας κάμαρας όπου κοιμόταν όλος ο κόσμος.

Όταν η μετεγκατάσταση του πληθυσμού ολοκληρώθηκε, οι Γερμανοί διόρισαν ένα «εβραϊκό συμβούλιο», ένα Γιούντενρατ*, και διέταξαν να χτιστεί ένα τείχος τρία μέτρα ψηλό γύρω από την εβραϊκή συνοικία και από πάνω να βάλουν συρματοπλέγματα. Έτσι, οι μελλοντικοί φυλακισμένοι έχτισαν οι ίδιοι τη φυλακή τους. Η ειρωνεία είναι ότι η οικοδόμηση του τείχους ολοκληρώθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1940, ημέρα της εβραϊκής γιορτής του Γιομ Κιπούρ. Και στις 16 Νοεμβρίου, ο Χανς Φρανκ, ο κυβερνήτης της Βαρσοβίας, διορισμένος από τον ίδιο τον Χίτλερ, ανακοίνωσε ότι απαγορευόταν επίσημα πια στους Εβραίους να βγαίνουν από το γκέτο και ότι όποιος επιχειρούσε να τους βοηθήσει θα τιμωρούνταν με θάνατο.

* Σύμφωνα με τις οδηγίες του Χάιντριχ, ένα Γιούντενρατ δημιουργήθηκε σε κάθε περιοχή όπου ζούσε εβραϊκός πληθυσμός σε όλη την κατειλημμένη έκταση. Όταν ο πληθυσμός υπερέβαινε τους δέκα χιλιάδες κατοίκους, το Γιούντενρατ το αποτελούσαν είκοσι τέσσερα μέλη. Κάτω από δέκα χιλιάδες κατοίκους, περιοριζόταν στα δώδεκα μέλη. (Σ.τ.Σ.)

Το Γιούντενρατ...

Στη αρχή η Ιρένα αναρωτήθηκε πώς ήταν δυνατόν να πετύχει αυτή η δήθεν σύμπραξη του κατακτητή Ναζί και του εβραϊκού λαού. Δεν πέρασε πολύς καιρός και κατάλαβε ότι αυτό το διοικητικό σώμα απλώς χρησίμευε ως ενδιάμεσος. Πρόεδρος ήταν ο Άνταμ Τσερνιάκοφ, ένας Πολωνοεβραίος, ο οποίος ήταν κατά των ανταγωνισμών, που τους εμπόδιζαν να συνυπάρχουν. Μετά τον διορισμό του ο Τσερνιάκοφ έπρεπε να αντιστέκεται συνεχώς στις απαιτήσεις των Γερμανών, οι οποίοι τον καλούσαν ακόμα και τη νύχτα. Ο άντρας δεν έτρεφε αυταπάτες σχετικά με την «παγίδα» που αντιπροσώπευε το Γιούντενρατ. Όμως οι άνθρωποι του γκέτο, που αγωνιούσαν, του έκαναν κριτική και τον περιφρονούσαν... Οι Γερμανοί είχαν καταφέρει να τον μετατρέψουν σε αποδιοπομπαίο τράγο.

Τα περισσότερα μέλη του Γιούντενρατ ήταν πεπεισμένα ότι θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της κοινότητάς τους και θα την προστάτευαν. Εξάλλου, δεν ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία τους που οι Εβραίοι θα αντιπροσώπευαν τους δικούς τους απέναντι σε εχθρικές αρχές. Στους κόλπους της κοινότητας, πάντως, η στάση του Γιούντενρατ ήταν πηγή έντονου θυμού και απογοήτευσης. Μερικοί το συνέκριναν με τα κοινοτικά συμβούλια τα οποία, τον δέκατο ένατο αιώνα, κυνηγούσαν τα φτωχά Εβραϊόπουλα για να τα στρατολογήσουν στον ρωσικό στρατό. Όπως εκείνες τις σκοτεινές ημέρες, οι φτωχοί ήταν αυτοί που πλήρωναν το τίμημα, ενώ οι πλούσιοι τη γλίτωναν. Όταν ένα πρωινό του Γενάρη του 1941, ο Χένρικ Ρόζεν, ο οποίος διηύθυνε το τμήμα εργασίας στο Γιούντενρατ, αποφάσισε ότι οι επιτροπές των κτιρίων όφειλαν επίσης να προμηθεύουν με

εργάτες τους Γερμανούς, κατηγορήθηκε ότι προσπαθούσε να πάρει εκβιαστικά χρήματα από τους ανθρώπους για να γλιτώσουν τα στρατόπεδα εργασίας και παρομοίαζαν την εβραϊκή αστυνομία με συμμορία γκάνγκστερ.

Διότι υπήρχε και εβραϊκή αστυνομία: η Γιούντισερ Όρντνουγκσντισντ. Όσοι είχαν δεχτεί να ενταχθούν έχαιραν πολλών πλεονεκτημάτων. Λάμβαναν, μεταξύ άλλων, περισσότερες μερίδες φαγητού. Ο αρχηγός τους ονομαζόταν Γιόζεφ Σερίνσκι και ήταν συνταγματάρχης της πολωνικής αστυνομίας που είχε ασπαστεί τον χριστιανισμό και πια ονομαζόταν Σίνκιμαν. Αυτή η αστυνομία αποτελούνταν από σπουδαίους τύπους, σπλισμένους με ρόπαλα, που έφεραν διπλό περιβραχιόνιο σε γκρενά και άσπρο χρώμα πάνω στο οποίο φιγουράριζε το άστρο του Δαβίδ.

Ένας συνάδελφός της είχε εξηγήσει μια μέρα στην Ιρένα ότι η λέξη «γκέτο» ήταν δάνειο από το βενετικό «ghetto», «χυτήριο», από το όνομα ενός μικρού νησιού της Βενετίας στο οποίος διέμεναν υποχρεωτικά οι Εβραίοι. Όρος ο οποίος προερχόταν από το ρήμα *gettare*, «ρίχνω, πετώ». Ποια άλλη έκφραση θα μπορούσε να χαρακτηρίσει αυτά τα όντα που τα είχαν μαντρώσει σαν ζώα; Οι «παραπεταμένοι». Το κατακάθι της ανθρωπότητας.

Κι όμως, στο Ότβοτσκ, στην εργατική συνοικία όπου είχε γεννηθεί και μεγαλώσει η Ιρένα, αντιπρόσωποι του *καχάλ** δεν ήταν αυτοί που την επομένη του θανάτου του

* Η λέξη δήλωνε το εβραϊκό συμβούλιο στους κόλπους της θρησκευτικής κοινότητας. Ασκούσε τη θρησκευτική εξουσία και ασχολιόταν με τη μόρφωση, τα οικονομικά και τη διοίκηση. Γενικά, *καχάλ* σημαίνει «συνέλευση». (Σ.τ.Σ.)

πατέρα της Στανισλάφ πρότειναν να πληρώσουν το σχολείο του επτάχρονου κοριτσιού; Ούτε η Ιρένα ούτε οι γονείς της είχαν μια στάλα εβραϊκό αίμα, το συμβούλιο ωστόσο θέλησε να εκφράσει μ' αυτόν τον τρόπο την ευγνωμοσύνη της κοινότητας στον Στανισλάφ Κρεζανόφσκι. Ο γιατρός δεν είχε αρνηθεί ποτέ να περιθάλλει τους πιο φτωχούς ασθενείς, είτε ήταν καθολικοί είτε Εβραίοι.

Η υπερηφάνεια της μητέρας της δεν της επέτρεψε να δεχτεί τη βοήθεια του *καχάλ*, λέγοντας ότι στα τριάντα δύο της ήταν σε θέση να εργαστεί και να καλύψει τις ανάγκες της μονάκριβης κόρης της. Η οικογένεια της Ιρένα, όμως, δεν ξέχασε ποτέ αυτή τη χειρονομία.

Μετά από χρόνια, ενώ σπούδαζε νομικά στο πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας, ένα άλλο γεγονός τη σημάδεψε. Ήταν την εποχή που η διεύθυνση εφάρμοσε μια επονειδιστή πολιτική διακρίσεων, που ονομάστηκε «γκέτο των θρανίων». Στην τελευταία σελίδα του πανεπιστημιακού εγχειριδίου κάθε φοιτητή, η πρωτανεία είχε βάλει μια σφραγίδα: «η δεξιά πλευρά για τους Αρίους»· «η αριστερή πλευρά για τους Εβραίους». Ο σκοπός ήταν να χωρίσουν τους φοιτητές κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Οι απείθαρχοι Εβραίοι θα τιμωρούνταν με αποπομπή. Η Ιρένα, πάλι, θεωρούσε τιμή της να κάθεται πάντοτε στην αριστερή πλευρά· σίγουρα για να προκαλέσει κι επειδή δεν πίστευε σ' αυτή την πολιτική του διαχωρισμού που τη θεωρούσε σκέτη κακεντρέχεια.

Δυστυχώς δεν μπορούσε να κάνει τίποτε για τα καψόνια και τις επιθέσεις που υφίσταντο οι Εβραίοι φοιτητές. Συχνά, τα νεαρά μέλη μιας εξτρεμιστικής δεξιάς οργάνωσης, το Ριζοσπαστικό Εθνικό Στρατόπεδο, αντλούσε σαδιστική ευχαρίστηση με το να τους καταβρέχει. Ο επικε-

φαλής Γιαν Μόσοντορφ*, φοιτητής της δεξιάς πλευράς ο ίδιος, διακήρυξε ξεκάθαρα: «Ο πληθυσμός του πολωνικού κράτους θα έπρεπε να χωρίζεται σε ελεύθερους και “εξαρτώμενους”. Οι εξαρτώμενοι δε θα έπρεπε να έχουν κανένα πολιτικό δικαίωμα, οι Εβραίοι ανήκουν στην τελευταία κατηγορία».

Μια μέρα, ενώ οι σμιπίοι του Μόσοντορφ έκαναν επίθεση σε μια συμφοιτητριά της, η Ιρένα όρμησε εναντίον τους, με τις γροθιές υψωμένες, φτύνοντας κάτω και ουρλιάζοντας: «Δήμιοι!» Μια άλλη φορά, όταν είδε να αναγκάζουν νεαρές κοπέλες να κατεβούν τους ορόφους τραβώντας τες από τα μαλλιά, γύρισε σπίτι της και πάνω στην οργή της διέγραψε από το χειριρίδιό της την αναφορά «δεξιά πλευρά των Αριών». Μια ευγενική πράξη, την οποία θα πλήρωνε πολύ ακριβά.

Όταν τον επόμενο Ιούνιο κατέθεσε το δελτίο εγγραφής της για τις εξετάσεις, απορρίφθηκε αμέσως από τη διεύθυνση του πανεπιστημίου. Όσο κι αν διαμαρτυρήθηκε, ό,τι κι αν είπε, αρνήθηκαν να την ακούσουν. Και αυτό γινόταν στο τέλος κάθε πανεπιστημιακού έτους. Ευτυχώς, το 1937, προέκυψε μια ευνοϊκή συγκυρία. Μόλις έμαθε ότι ο πρύτανης του πανεπιστημίου είχε πάει στο εξωτερικό για μερικούς μήνες, η Ιρένα έσπευσε στον αντικαταστάτη του, τον καθηγητή Ταντέους Κοταρμπίνσκι. Θυμόταν το καλοσυνάτο χαμόγελό του κι εκείνο το βλέμμα που πίστευε ότι δε θα ξανάβλεπε πια. Εκείνος της είπε τότε πως όχι μόνο επιδοκίμαζε την κίνησή της, αλλά κι ότι της επέτρεπε να δώσει εξετάσεις.

* Γεμάτος αντιφάσεις, ο Μόσοντορφ πέθανε στο Άουσβιτς το 1943, επειδή βοήθησε τους Εβραίους. (Σ.τ.Σ.)

Από πού προερχόταν αυτή η οργή εναντίον των Εβραίων; Προσπαθώντας να απαντήσει σ' αυτό το ερώτημα, η Ιρένα μόνο απαντήσεις παράλογες και γελοίες έβρισκε: Οι Εβραίοι ντύνονταν παράξενα· ήταν «διαφορετικοί», πολύ καλοαναθρεμμένοι, πολύ μορφωμένοι, πολύ πλούσιοι· ήταν τραπεζίτες, τοκογλύφοι, υπεύθυνοι για όλα τα οικονομικά προβλήματα της χώρας· τους κατηγορούσαν ότι ήταν συμπαθούντες των μπολσεβίκων κομμουνιστών και των επικίνδυνων αναρχικών που απειλούσαν την εσωτερική ασφάλεια της χώρας! Ούτε οι λόγοι του στρατάρχη Πιλσούντσκι, που υπενθύμιζε ότι πολλοί Εβραίοι είχαν δώσει τη ζωή τους κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου και του Ρωσο-Πολωνικού Πολέμου, ούτε οι διαβεβαιώσεις πατριωτισμού της ίδιας της εβραϊκής κοινότητας δεν κατάφεραν να διώξουν αυτές τις απαίσεις προκαταλήψεις

Το τραμ μόλις είχε σταματήσει.

Η Ιρένα άνοιξε δρόμο ανάμεσα στους επιβάτες. Τριακόσια μέτρα περίπου τη χώριζαν από τα γραφεία της Κοινωνικής Πρόνοιας.

Καθώς περνούσε μπροστά από ένα κατάστημα υποδημάτων, έριξε ένα μηχανικό βλέμμα στη βιτρίνα και διέκρινε τη σιλουέτα μιας τριαντάχρονης γυναίκας. Ένα μέτρο κι εξήντα επτά. Με πρόσωπο στρογγυλό, ρόδινα μάγουλα, μικρά γαλάζια μάτια που εξέπεμπαν μια λάμψη παιδική και αποφασιστική συνάμα, άσπρο καπέλο στολισμένο με έναν κόκκινο σταυρό, το οποίο κάλυπτε εν μέρει τα μαύρα μαλλιά της που τα είχε τραβηγμένα προς τα πίσω. Η Ιρένα δε θεωρούσε ότι ήταν ωραία. Δεν της άρεσε κυρίως εκείνη η ελαφρά κυρτή μύτη. Σήμερα όμως έβρισκε τον εαυτό της πολύ άσχημο. Σίγουρα έφταιγε η υπερκόπωση.

Άσχημη; Αν τολμούσε να κάνει αυτό το σχόλιο μπροστά στον σύζυγό της, αυτός σίγουρα θα θύμωνε. Πίστευε ακράδαντα ότι η Ιρένα του ήταν η ωραιότερη γυναίκα του κόσμου.

Ο Μίτσισλαβ Σέντλερ, ο επονομαζόμενος Μίετεκ, υπήρξε για καιρό παιδικός της φίλος. Ακόμα και σήμερα, η φιλία υπερίσχυε ανάμεσά τους. Μα η φιλία δεν είναι μια μορφή αγάπης; Πριν από χρόνια, ήταν Ιούνιος του 1932, την ημέρα που η Ιρένα εντάχθηκε στην επιτροπή της Κοινωνικής Πρόνοιας, ο Μίετεκ της είχε δηλώσει με ύφος στενοχωρημένο: «*Κοχάνιε*, αγάπη μου, πάνε εννιά χρόνια από τότε που παντρευτήκαμε. Δεν έχουμε παιδιά. Αγαπιόμαστε βαθιά, είναι αλήθεια, αλλά σαν αδελφός και αδελφή».

Η Ιρένα είχε παραμείνει σιωπηλή, περιμένοντας τη συνέχεια.

«Δέχτηκα τη θέση του καθηγητή φιλολογίας που μου πρότειναν στο Πόζναν».

Παραδόξως, εκείνη δε φάνηκε ούτε σοκαρισμένη ούτε στενοχωρημένη. Αρκέστηκε να του θυμίσει:

«Μόλις εντάχτηκα στο τμήμα της Κοινωνικής Πρόνοιας». «Το ξέρω».

«Πιστεύεις ότι αυτός ο χωρισμός σημαίνει...»

«Τίποτε δε θ' αλλάξει. Γνωρίζομαστε από δεκατεσσάρων ετών. Θα είμαστε πάντα κοντά ο ένας στον άλλον».

Είχε βάλει το χέρι του στο μάγουλο της Ιρένα και είχε μουρμουρίσει τρυφερά: «Σ' αγαπώ πολύ, *κοχάνιε*».

«Κι εγώ. Πολύ», του είχε απαντήσει με κάποια θλίψη.

Εκείνη την ημέρα, είχε καταλάβει ότι δεν είχαν τα ίδια όνειρα.

Μετά από επτά χρόνια, στις 29 Αυγούστου 1939, ο Μίε-

τεκ επέστρεψε στη Βαρσοβία. Ο κόσμος είχε εμπλακεί στον πόλεμο. Όπως όλοι όσοι ήταν σε ηλικία να πολεμήσουν, επιστρατεύτηκε. Άλλαξε το κοστούμι του με τη στολή και ετοιμάστηκε να φύγει για το μέτωπο.

Την επομένη, τον συνόδευσε στον σταθμό.

Η αποβάθρα ήταν γεμάτη δάκρυα.

Μόλις χάθηκε το τρένο, η Ιρένα ανέβηκε στο τραμ και βυθισμένη καθώς ήταν στις σκέψεις της, αντί να γυρίσει στο Βόλα*, βρέθηκε στην Πράγα, στη δεξιά όχθη του Βιστούλα. Είχε νυχτώσει. Η συνοικία ήταν έρημη και το φεγγάρι έριχνε το χλωμό του φως πάνω στα κτίρια. Ξεκίνησε με τα πόδια και, σαν αυτόματο, διήνυσε τα οχτώ χιλιόμετρα που τη χώριζαν από το διαμέρισμά της.

Την επομένη, έπεσαν οι πρώτες βόμβες στη Βαρσοβία.

* Διοικητικό διαμέρισμα της Βαρσοβίας. (Σ.τ.Σ.)

Ιρένα Σέντλερ, 1942, Βαρσοβία

Από το 1942, με κίνδυνο της ζωής της, η Ιρένα Σέντλερ, υπάλληλος της Κοινωνικής Πρόνοιας στη Βαρσοβία, κατάφερε να φυγαδεύσει περίπου δύομισι χιλιάδες παιδιά από το εβραϊκό γκέτο, ενώ φυλάσσονταν νύχτα και μέρα από τους Ναζί. Ξεγελώντας τις Αρχές, κατάφερε να τα περάσει μέσα από υπόγεια ή υπονόμους, μέσα σε κούτες από χαρτόνι, σε βαλίτσες, σε σακίδια, σε μαξιλαροθήκες, κάτω από σκουπίδια. Το 1965 ανακηρύχθηκε «Δίκαιη των Εθνών».

Μέσα από τη γλαφυρή του γραφή, ο Ζιλμπέρ Σινουέ φέρνει στο φως την άγνωστη για πολλούς αληθινή ιστορία μιας γυναίκας που αιψήφησε τον φόβο και τον θάνατο και ανέδειξε το μεγαλείο της ανθρωπίνης ψυχής.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ΔΕΙΤΕ ΕΛΘ ΚΡΙΤΙΚΕΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 20446

Γ Ι Α Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ Μ Ε Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ